

u zajednicu koja ovim ritualom simbolički izražava svoj mehanizam represije kao pretpostavke kulturnog saobražavanja pojedinca važećim načelima, tradicijskog života. Iskazujući moć svog represivnog mehanizma kultura pod svoje okrilje stavlja pojedinca koji će morati da se i ubuduće poviňuje njenim pravilima. U tom smislu se i posebna ritualna uloga poverava kumu kao predstavniku zajednice, ali i kao veštačkom srodniku koji oličava mogućnost institucije kulture u produkciji jedne posebne vrste srodstva. Žasnovana na dominantnim magijsko-religijskim načelima veštačko srodstvo institucije umstva je poluga kojom repressivni sistem kulture dokazuje legitimitet tradicijskog obrazca uvođenja pojedinca u socijalnu zajednicu. Zato ovim agregacijskim ritualom započinje saobražavanje pojedinca važećim tradicijskim pravilima i sistemu vrednosti u profanoj realnosti u kojoj će se dalje i odvijati njegov budući život.

tamo где su dvojica otišla svome ocu

Žena koja se menja je sama rođena na čudesan način u podnožju planine *Gobernador Knob* (amer. savezna država New Mexico), gde se četiri dana zadržao taman oblak. Bog koji govori, dobroćudni deda panteona, popeo se da vidi šta je tamo, kružeci dok se peo, i kad je došao do mesta na kome je oblak počivao, našao je dugu i tihu kišu kako pada. Čuvši dečinji plać, pogledao je i na krevetu od cveća video malu devojčicu. Ona je rođena od Tame. Zora joj je bila otac. Bog ju je poneo Prvom Čoveku i Prvoj Ženi koji su živeli u podnožju *Planine Oko Koje Se Kretalo* (Mountain Around Which Moving Wwas Done), i oni su je hranili polenom od sunčevih zraka, polenom od oblačka, polenom biljaka i sokom cveća.

Kad je odrasla, jednog dana se osetila usamnjeno i, odlutavši iz hogana, sela je i igrala se svojom kosom na suncu. Legla je i zaspala, a kad se probudila, osetila se umornom znojavom. Videla je tragove sa istoka koji su vodili do nje i od nje. Nadala se da nisu pripadali Velikom Divu, jer je videla kako divovi odnose devojke.

Kroz dva dana znala je da će roditi dete, i posle još dva rodila je dečaka. Malo je plakala, ne znajući šta da radi sa njim, onda ga je umotala u parče lišća, ponela ga u hogan, i iskopala rupu u sredini poda, odmah do vrata. Drugu rupu je iskopala, ukoso, na dnu prve, obložila je mekom travom, i stavila bebu unutra tako da je niko ne može videti. Onda je otišla da se opere do bare gde je voda kapala. Kapnula je na njene noge i telo, i ponovo je kroz dva dana znala da će roditi dete, i iskopala je još jednu rupu na dnu prve, jer se plašila sova i škanja, monstruma i divova.

Sa četiri dana dečaci su prohodali. Upozorila ih je da ne idu daleko i napravila za njih male lukove i strele, sa kojima su se igrali oko hogana. Kada su napunili dvanaest godina, nestali su kod litice okreplene istoku, stali na oblik, a odatile na dugu. Išli su Suncu, svom ocu, po oružje sa kojim će ubiti monstrume kojih se njihova majka toliko plašila.

Duga je odnela blizance na jug, gde su naišli na beli pesak i čuvare te četvrtine sveta, *Dečaka Peščane Dine*. Sa svojim dugim rukama, on bi uhvatio ljude i gurnuo njihove glave u pesak: »Ne možete proći ovuda!«, rekao je blizancima, posežući ka njima. Ali stojeći na dva mlaza vode, oni su pevali pesme u njegovu čast, i pošto mu niko ranije ništa slično nije učinio, bio je zadovoljan i pustio ih da prodi. Na ostalim četvrtinama zadovoljili su čuvare na sličan način, i Duga ih je nosila dalje.

Sada su bili iza granice poznatog sveta, u području gde smrt vodi ponovnom rođenju, i tamo ugledaše staricu sa zavežljajem na rame, kako hita ka zapadu. Njeno ime je bilo *Sta-*

Proces prihvatanja i uključenja deteta u profani, uobičajeni život zajednice odvija se, dakle, postepeno kroz čitav niz ritualnih radnji. *Kupanje, zadojavanje, donošenje povojnica, bdenje o trećoj noći, kuvala, davanje imena i strižba* ukazuju na ritualni proces aggregacije koji implicira prirodno-biološki, socijalni i kulturni aspekt prihvatanja novorođenog člana zajednice. Svaki od navedenih rituala na svoj način doprinosi ukidanju neodređenosti karakteristične za period od detetovanog rođenja do njegovog konačnog uvođenja u društvo i potpunog definisanja njegovog socijalnog položaja. U tom smislu je dolazak na svet samo povod organizovanju obrednog procesa koji će novorođenom detetu obezbediti status punopravnog člana kolektiva. Završetak ovih ritualnih radnji označava ujedno i trenutak vraćanja kolektiva u uobičajeno, normalno socijalno stanje kojim na najbolji način potvrđuje mogućnost njegovog životnog kontinuiteta.

Ovaj Navaho mit je još jedna varijacija motiva o božanskim blizancima, karakterističnog za sva predanja američkih Indijanaca. Zanimljivo je da se u stvari radi o istim junacima koji su prisutni i u apačkom predanju (cf. Polja br. 336), s tim što ova verzija priče očigledno ima više ritualnu ulogu; tj. radi se o mitu koji se doslovno izvodi (osim svetih crteža na pesku, u izvođenje se uključuju i »impersonatori« božanstava), tako da su neki elementi vrlo naglašeni (lukavstvo, domišljatost), a drugi gotovo ignorisani (kao npr. erotika simbolika, vrlo prisutna u apačkoj verziji); važno je napomenuti da braća pobeduju ne zato što su jača ili što zastupaju »sile dobra«, već zato što su spretnija i lukačija (ako hoćete, i podmuklja) od svojih suparnika. Mit je ovde izložen prema verziji koju je 1942. ispričao Jeff King (1862/70 – 1964), pevač svetih pesama, izviđač američke vojske od 1880 do 1910, i jedan od predstnika Navaho naroda koji je sahranjen na američkom vojnom groblju u Arlingtonu uz najviše državne pocasti.

A. B.

rost. »Šta vi ljudi radite ovde?«, pitala je. »Mi smo na putu ka našem ocu, Suncu«, odgovorila. »Umrećete pre nego što stignete tamo«, opomenula ih je. »Ali samo nastavite, sine moj i unuče. Samo ne stajte na moju stazu. Idite levo od nje.« Oni su produžili, ali su zaboravili na njeno upozorenje i, idući njenom stazom, osećali su se teškim, onda se pogneši; koraci im postadože kraći; uzeš štapove a ipak ne mogoće da hodaju. Seli su na zemlju, i starica se vratila. Gledala ih je. Zamolili su je za pomoć. Odbila ih je, ali je počela da pева, imenujući četiri strane sveta, govoreći posle svake »starost!« Onda je objasnila: »Pevam ovu pesmu zato da bi ubuduće sve ostarilo: ljudi, životinje, ptice, insekti, sve što raste. Pomenula sam četiri strane sveta, tako da bez obzira koliko daleko zemlja ode, uvek postoji starost.« Pljunula je u šake, i namazala svoje šake i pritisnula ih na dečake, prvo na starijeg, pa na mladeg, i ponovo zapevala, pominjuci starost. Tako su ponovo bili mlađi, i poželela im je da nastave svojim putem.

U daljini su videli tračak dima kako izlazi iz zemlje. Mlađi se plašio, ali stariji nije, i kad su se približili pojavila se mala starica u crnom. Ona je bila Žena Pauk. To je bila njena kuća. »Unuci moji», rekla im je, »ovo nije mesto za ljudi sa zemlje.« Idemo po pomoć, objasnili su, »Suncu, našem ocu. Nas i naš narod muče monstrumi.« »Unuci moji, to je vrlo daklek put i suočiće se sa mnogim opasnostima. Bolje dodite dole i dozvolite da vam pomognem.«

Vrata njene kuće bila su mala, ali ona je izdahnula četiri puta, i narasla su dovoljno da oni mogu da prodru kroz njih. Onda je, sa svojom mrežom, učinila da Sunce side, i tako su proveli noć. »Nemam mnogo toga za jelo«, rekla im je, postavivši četiri vrste jela od kukuruza u košare napravljene od belih školjki, tirkiza, abalonea i uglja. U posudu starijeg ispuštila je malo tirkiza; u posudu mladeg malo bele školjke; kako su jeli, posude su se stalno ponovo punile, sve dok nisu natrinali tela i noge i rekli: »Odavde ćemo imati snage da nastavimo.« Onda je svakome dala po orlovo pero i upozorila ih: »Štagod radili, ne pokazujte ovo Suncu, vašem ocu. Ukrala sam ih od njega. Čuvajte ih skrivene, blizu srca.«

Na svom putu trebali su da predu još mnoge opasnosti; Trske Koje Seku, Repove Koje Bodu i Kamen Koji Se Sastavlja, koji bi se otvorio da u njega uđu ljudi, a onda se zatvorio i zgnječio ih.

Nakon svih ovih opasnosti, dečaci dodoše do reke gde se mnogo ljudi u vodi igralo obručima. Oni su bili Ljudi Vodene Bube, i videvši blizance, prestali su da se igraju, upitali ih gde idu, pustili ih da produ, ali onda zatvorili. Pera

dečaka počeše da pева. Mali Vetar i Veliki Let, koji su stigli da budu njihovi čuvari, šapnuše im: »Oduvajte ih.« Onda dunuše četiri putu i prodoše, na drugu stranu.

Stigli su do velike vode, tako velike da je ulazila u nebo i sjedinjavala se s njim. Na znajući kuda da idu, stajali su na svojim perima i mislili: »Znaćemo gde idemo kad stignemo tamo. Onda u daljini ugledaše Sunčevu kuću, na vodi a ipak na nebū. Mali Vetar i Veliki Let odleteše narped da izvide i vratiše se. »Kuću čuvali četiri velika medveda«, rekao, »četiri velike zmije, četiri velika vetrata i četiri groma. Ali ne plasiće se. U sebi imate moć da udete.«

Medvedi zarežaše i nakostrešiše se. Ali Mali Vetar i Veliki Let zapevaše pesme nad blizanicima i rekoše im da bace svoj dah na medvede; tako su i učinili i prošli; isto tako i sa velikim zmijama, gromovima vetrovima i. »Moj otac nije tu«, reče im devojka kad su stigli. »Kad se vrati kući ubiće vas.« Uvila ih je u oblake da ih sakrije — starijeg u crni, mladeg u plavi — i preko praga ih odvela do njihovih soba, crne sobe i plave sobe. Onda je rekla majci za njih. Sunce je stigao. Pogledao je oko sebe i upitao: »Gde su ona dvojica koje sam video da dolaze u moju kuću?« »Uvek si mi govorio«, odgovori mu žena, »da si mi veran kako prolaziš sa istokom za zapad. Ova dvojica kažu da su tvoji sinovi.«

Sunce ne reče ništa, već poče da traži, spuštajući svaki oblak u kuću. (Kad god je želeo da neki iskoristi, razmotrao bi ga i stavio na nebo.) Našao je jednog dečaka, a zatim i drugog, čudeći se kako su dospeли u oblake. »Možda su oni Sveti Ljudi«, pomislio je. Isprobao ih da bi saznao.

Sunce je imao slugu po imenu *Onaj Koji Nosí Vodu*, koga je poslao da zagreje saunu, ali je njegova čerka, znajući šta će se dogoditi, iskopaluna unutra dve rupe i pokrila ih ravnim kamjenjem i prljavštinom, i rekla blizanicima za njih. Kada im je otac rekao da se skinu moralis u da ostave pera koja su ih štitila zajedno sa odecem, a sauna je bila zagrejana, izuzetno vredna, tako vredna da su jedva ušli. Ali devojčin savet ih je spasao.

Obukavši svoju odecu, ponovo su imali i pere, i dok su sledili oca ka sledećem iskušenju, čuli su glasiti iz grma: »Čakajte! Pozvao ih je četiri puta. Pogledali su i tamo je, sa povijenim ledima, bio crv. »Iskušaće vas«, reče im, »sa korporom otrovanoj jelom od kukuruza. Malo ga okrenite, samo pola je otrovano. Evo vam nešto da stavite u ustu za svaki slučaj.« I dade im malo svoje tečnosti.

Kada su preživeli taj relativno laki test, sledeći i poslednji se sastojao u tome da budu baceni na stubove četiri kardinalne boje, oivičene oštrim kremenim noževima. Ovde su ih sa-

ma njihova pera spasla, i otac ih je konačno priznao za sinove.

Pokazao im je sve što se nalazilo u njegovoj kući oblaka: istočnu sobu (belu) punu crnih oblaka, munja i divljeg cveća; južnu sobu (žutu) punu divljači; zapadnu sobu (plavu) sa žitaricama i domaćim životinjama; i severnu (crnu), punu oklopa, kremenih noževa, lukova, strele sa belim orlovima perima i, iza praga, zavežljajem sa lekovima. Onda ih upita zašto su došli i Mali Vetar reče: »Traži zavežljaj, jer po tome bi njihov otac uvek znao kad su u opasnosti.

U Kući Oklopa Munje naučili su svoja imena, *Ubica Monstrum* i *Dete Rodeno iz Vode*, i zadobili druge moći. U sobi prepunoj sjaja svih boja, tako jakog da ste ga mogli posmatrati samo na trenutak, Sunce ih natera da stanu na dve kože bizona da zadobiju snagu, hrabrost i mudrost za ono što predstoji. Mali Vetar i Veliki Let su šaputali: »Kad Ljudi Groma stignu, ne plašite se.« I baš tada, uđoše Crni Grom i Plavi Grom.

Crni Grom stade levo od *Ubice Monstruma*, a Plavi Grom levo od *Deteta Rodenog iz Vode*, i Sunce dade svakom od blizanaca malu predstavu čoveka da je progutaju. Ona starije braća bila je od ugla, mlađi brat je dobio napravljeni od tirkiza. Sunce je rukom pritisnuo njihove grudi da bi predstave u njima stajale uspravno. Nazavvši onda *Ubicu Monstruma* svojim sinom a *Detet Rodeno iz Vode* unukom, dao im je njihova imena. Kad je završio, pitao ih je ponovo zašto su došli, i odgovorili su da žele da ubiju *Velikog Usamljenog Diva* na Planini Taylor, jer tek nakon njegove smrti manji monstrumi mogu biti ubijeni.

Sunce na trenutak ništa ne reče, jer je i taj div bio njegov sin. Ali onda im je obećao oružje kad stignu na zemlju i poslao ih na put. Stali su na bljesak munje, i on ih je poneo i odneo do rupe u nebu.

Na zemlji ih je sačekao otac, koji ih je ponovo iskušavao, ali ovaj put pitanjima. »Morate na brojati Svetu Planinu po redu«, rekao je. »Ako ne uspete, ne možete dole.« Mali Vetar i Veliki Let šaputali su im odgovore. Odgovori su bili tačni, i Sunce je bio zadovoljan. »Sada ću vam dati svoju mudrost,« rekao je. »Koristite je i predajte je, tako da zauvek bude poznata na zemlji. Onda ih je pustio da idu.

Otišli su dole, ali to nisu znali dok se nisu spustili, jer su oblaci i magla bili svuda oko njih. *Veliki Usamljeni Div* odmah je primetio njihov odraz u jezeru, i pošto je u prirodi monstra da zamenjuju senke stvarnim stvarima, pomislio od odraza da su oni, ispišo jezero u jednom gutljaju, i tada, pogledavši u blato i ne videvši ih tu, pomislio da ih je progutao. Tada je ispustio vodu i video ih ponovo. Ovo se dogodilo četiri puta, posle čega je on, ne osećajući se baš najbolje, legao na ledu i video ih žive sa druge strane jezera.

Ustao je da izbací svoje strele. Sunce, koji je posmatrao što se događa, se umešao u borbu, i kad je *Veliki Usamljeni Div* ubijen, njegova krv je potekla. Mali Vetar i Veliki Let brzo upozorile blizance: »Ako ta krv poteče uz planinu Taylor, ponovo će oživeti, stavite kremen ispred nje. Učinite isto za sve četiri planine. A ako krene prema jezeru, ponovo učinite isto.« Ne-majući gde da ode, krv je ostala na ravnom i zgrušala se.

Silazeći sa planine Taylor, blizanci su se sapeli i pali, i ispustili svoje strele od muške i žen-

ske munje, koje bljesnuše i presekoše planinu na dva dela. Sunce se ovo nije svidelo, ali ipak im je vratilo strele. Dočekao ih je *Bog koji govori*; primio je mlađice, zagrlio ih je i pevao za njih dvanaest pesama. (Kada su išli ka području svog oca, pomogla im je *Zena Pauk*; kada se vraćaju u područje svoje majke, pozdravlja ih *Bog koji govori*.) Pesme su ih pratile od hogana *Zene koja se menja*, ali kad su stigli tamu nisu videli tragove jer tamu nikog nije bilo. Čuli su nekakav zvuk i ušli unutra. Bio je to žarač: »Vaša majka i ljudi se kriju od monstruma.« Onda im reče gde će je pronaći.

Kraj podviga bio je njihovo ubijanje, u pet spektakularnih borbi, pet monstruma; *Velikog Rogatog Monstruma*; *Monstruma Orla* koji je živeo kod stene *Ship*; monstrum zvanog *Ubica Očima*, koji je svojim ogromnim očima parališao ljudi i onda ih jed divovskog medveda po imenu *Medved Koji Juri*; i veliku stenu, po imenu *Putujući Kamen*, koja se kotrljala za ljudima i gnječila ih. Bitke su bile iscrpljujuće i, kad su završene, blizanci su mršavili, slabili i približavali se smrti. Tada bogovi, Sveti Ljudi, odlučiše da su blizanci ubili isuvise, i da su išli tamu gde ljudi sa zemlje ne smeju ići, sidoše i izvedoše na njima četiri puta ovaj obred o njihovim životima, nakon čega blizanci postadoše toliko puni moći, da od dvojice postadoše četvorica.

preveo Aleksandar Bošković

(prema: Joseph Campbell, HISTORICAL ATLAS OF WORLD MYTHOLOGY, Vol. I, THE WAY OF THE ANIMAL POWERS, Alfred Van Der Marck, San Francisco, 1983, str. 244—247)

prostori: kretanja

branko petrović

UMOBOL MAMAC

ZASTOJA PENA

/zlatokrug

jezgro

gomilom grli

i

sami

samac

umobol

mamac/

UMOLUK PRIMI KROZ
OTPOR KAVEZ

KOŠTANI ZALIZ

/tetivini zatez

kroz

kićmu napet

a

otpor igra

okoštac

kavez/

POMACI — RASCEP

/proletom

strela

to

sebe spozna

umoluk

primi

sušilo senke/

NEUM PALI LOMAČU — ČIGRU

LUČILO STAKLA

/kroz oblik

bolom

tkivnjak

se

krije

neum

pod prostor

lomaču

pali/

ZAUM KROZ TITRAJ;
VAZDUŠNI BEZVID

ZAČETNI ZAVET

/počelo smisla
kroz
titraj
lomi
te
drobi sluzi
lobanje — kore/

OTISAK — BEZVID

/izletom
kičmu
tarabom ište
zaum
pod stisak
vazdušne
mrlje/

UMOVOD GREJE LEDILO DRAŽI

PROBIJAČ TKIVNJAK

/zakov
ko opna
protok
okruži
al skokom
voda
ledilo draži/
LEDNJAK — OTISAK
/oštrica
prazno
u
iza tera
umovod
dno
fluidom greje/

magija snova

ivan kocijančić

RIBARSKA PESMA

čarobnice, volim te kao sunčev disk
što se jutrom od istoka diže
volim staru barkazu i bokeško
nebo osuto munjama, volim ribanje:
škombra, lastavicu morsku i ulignja u fortunalu
morskih vetrova, pod feralom i pod ostima
volim brod — rukotvorinu u boci,
struk mimoze i duh u kamenu
volim vreme koje je krug, bez
početka i bez kraja

MAGIJA

još sanjam barkarolu, vile-nereide,
stari kotorski novčić
sanjam osunčani perast
kišu neprestanu, januarsku
sanjam san svoj životni
još sanjam valpurgijsku noć, vetar-zefir
šervudsку šumu, merlina čarobnjaka
sanjam srebrniju despota stefana urosa,
geparda taukredija, grofa tomazi di lampedužu
almiranta vojvodu od medine sidonije
još sanjam da je zaživeo pokrov snežne beline,
zeleni skarabej u srebrnom prstenu egipa,
fados luisa de kamoensa
još sanjam duh u oklopu nad elzinorom, keze zlatnog
praha siera madre

palubu »kandie« nad pirejskom lukom u svetlu
anemone lelujave na morskom dnu
još sanjam harlekina, klošmeri, bukoliki pejzaž
polenov prah u strunama od vetrar,
sanjam zaliv korpus kristi, viteza-normana
brajana de boa gilbera, kerubina, laternu magiku
još sanjam cara montezumu, hidalgose
španske krune, kan kalili bazar
sanjam kairske mošeje, carsku riznicu i ložnicu
verglaša sa starom pesmom, dvorske paževe
avion »duh sent luiza« u preletu nad atlantikom
još sanjam džozefinu boarne, sunčev zrak
skverove omoniju i sintagmu, steg plavih boja
cvrkut ptica, visibabe, dvorskulu ludu
pisca natanjela hotorna i priču o sedam mora
princa virakocu inku i sinuhega egipćanina
južni krst, rimske lampe od tera-kote
još sanjam madioničara, samotu
pesnika kamingza, igru leptira
samicu mog USUDA!